

2.3. lecke: Az ideális állam

Szókratész és beszélgetőtársai a **tökéletesen igazságos állam** képét igyekeznek megrajzolni. Ahhoz, hogy ez a állam gondolatban teljes legyen, további feltételeknek kell teljesülniük. Ki kell választani a vezetőket, akik képesek igazságossá tenni, és igazságosságban kormányozni az államot. Utoljára ezeket a feltételeket tekintjük át.

A filozófus-király

Platón ésszerűen megalkotott ideális államában nagyon fontos a vezetők kiválasztása, hiszen ők képviselik az értelmes lélekrészt, és nekik kell bölcsen kormányozniuk az államot.

Platón a VI. könyv elején egy **hajó-hasonlattal** él annak megmutatására, milyen veszélyes, ha nem a legrátermettebbek kormányozzák az államot. Egy hajót annak kell vezetnie, aki a leginkább ért a hajó kormányzásához és a hajón elvégzendő munkák megszervezéséhez. Ezzel szemben sokszor olyanok ragadják kezükbe a hajó fölötti uralmat, akik nem értenek a hajó irányításához, mivel természetüknél fogva nem erre születtek, és nem is tanulták, mégis magukat tekintik a legrátermettebbeknek.

„S közben fogalmuk sincs róla, hogy az igazi kormányosnak – ha valóban a hajó vezetője akar lenni – feltétlenül tanulmányoznia kell az évet, az évszakokat, az égboltozatot, a csillagokat, a szeleket s minden e mesterséggel összefüggő dolgot.” (488d)

Platón szerint **az állam vezetésére legrátermettebbek a filozófusok**. Noha a filozófus (mint Platón maga is) vonakodik politikai szerepet vállalni és az állam vezetőjévé válni, **kényszeríteni kell arra, hogy az államot vezesse**. E nélkül ugyanis az állam nem válhat igazságossá.

Az igazságosság mint idea

Annak megértéséhez, miért a filozófusnak kell vezetnie az államot, látni kell, hogy Platón **idealista gondolkodó**. Ez jelen esetben azt jelenti, hogy szerinte **az igazságosság mint tiszta eszme létezik az ideák világában, minden anyagi, földi, időbeli vonatkozás nélkül**. Az igazságosság a **kozmoszban** is érvényesül, ami megmutatkozik a világ rendjében. Ahhoz, hogy valaki tisztába jöjjön azzal, mi az igazságosság, képesnek kell lennie szemlélni a **világ rendjét**, a **kozmoszt**, és általa felemelkedni az igazságosság tiszta eszméjéhez. Ez az úgynevezett **szemlélődő élet** (*vita contemplativa*), ami a filozófia egyik legfontosabb mozzanata. Ebből következik, hogy a filozófus, aki képes a szemlélődésre, **képes az**

1Az antik kozmosz ábrázolása a XV. században

igazságosság ideájához felemelkedni, miközben az ő lelke maga is igazságossá válik. Így a filozófus válik a legalkalmasabbá arra, hogy a felismert tiszta igazságosságot az államban is megvalósítsa.

Mert hiszen az, aki gondolatait valóban a létezőkre irányítja, annak nincs ideje rá, hogy állandóan lefelé nézzen az emberek ügyes-bajos dolgaira, s a velük való tülekedésben irigységgel és rosszindulattal teljen el, ellenkezőleg, szemét a szép rendben lévő és örökké változatlan dolgokra függeszti, azokat a valóságokat szemléli, amelyek igazságtalanságot sem nem cselekszenek, sem nem szenvednek el egymástól, hanem állandóan szép rendben és ésszerűségben vannak, ezeket igyekeznek utánozni s lehetőleg hozzájuk hasonlítani. (500c)

Így kirajzolódik az a hierarchia, amelyben az igazságosság minden szinten megvalósul.

Az igazságosság megnyilvánulásai	Megjegyzések
Az legfőbb jó ideája	A legfőbb jó az ideák ideája, ő biztosítja azt, hogy az ideák világában nem legyen semmi igazságtalan.
Az ideák világa	Az ideák világa maga a kozmosz ősképe, maga is világ és rend, amelyben az igazságosság uralkodik.
A kozmosz	A kozmosz mint világregd létrejöttéről Platon a <i>Timaios</i> című dialógusában ír. Itt válik nyilvánvalóvá, hogy a kozmosz isteni alkotás, az ideák rendje alapján épül fel, és meghatározó benne az igazságosság.
Az állam	Az állam már emberi alkotás, ezért csak akkor igazságos, ha valaki úgy kormányozza, hogy közben a kozmikus világregden keresztül az örök igazságosság mintájára építi fel. (Erre tesz kísérletet Szókratész a dialógusban.)
Az egyén	Igazságos ember csak igazságos államban élhet, az igazságos államhoz pedig igazságos emberek kellene. Az igazságos államot a filozófusoknak kell kormányozniuk, de fontos, hogy minden polgár az igazságosságra törekedjen.

A filozófus tehát képes felismerni az örök rendet és igazságosságot, továbbá képes azt megvalósítani önmagában és az államban. Így jön létre az igazságos állam a **kozmosz mintájára** és az **örökkévaló igazságosság ideájából** részesedve.

A nevelés

A platóni barlang XVI. századi ábrázolása

Mint említettük, a politika Platón számára nevelés. Az államban nagy hangsúlyt fektet a nevelésre. A nevelés Platón számára a lélek felemelése az állandó változásnak alávetett anyagi világból az ideák világába. A barlanghasonlat a VII. könyvben ezt a felemelkedést ábrázolja. Az embereknek fel kell ismerniük, hogy az a világ, amelyben születésük óta élnek, nem az igazi valóság. Az igazi valóság nem időben van, hanem időn kívül, ideális és örökkévaló. Az igazságosság is ilyen örökkévaló eszme, amelyet az ember soha el nem érhet, de mindig keresni kell, és amennyire lehetséges, meg

kell valósítani.

Platón tudja jól, hogy a Szókratész által elgondolt és ésszerűen felépített állam soha nem valósulhat meg. Nem is az a célja, hogy egy valóságosan megalapítandó államnak letegyje az alapjait. Számára nem ez, hanem az igazságosság tiszta eszméje a kérdés, amelyet minden politikai szerveződésnek szem előtt kell tartania, ha nem akar káoszba süllyedni.

„Értem: arra az államra gondolsz, amelyet most alapítottunk, amely csak gondolatban létezik, mert ilyen sehol a világon nincs.
Szókratész: De alighanem van egy minta annak a szemé előtt, aki ezt meg akarja látni, s a maga bensejét a látottak szerint megszervezni. Az mellékes, hogy van-e valahol, vagy lesz-e: mindenesetre [a filozófiát kedvelő ember] csak ennek az államnak az ügyeit intézheti, másét semmi esetre sem” (592b)

Az állam legfőbb kérdése: mi az igazságosság? Ezt a kérdést elsősorban az egyénnel kapcsolatban teszi fel a dialógus, majd ennek kapcsán az állam vonatkozásában. A kettő természetesen elválaszthatatlan egymástól. De a hangsúly az egyéni igazságosságon van, amit az is jól mutat, hogy a mű annak hangsúlyozásával zárul, hogy az életben mindig igazságosságra kell törekednünk.

Összegzés

A tökéletesen igazságos államhoz tökéletesen igazságos vezetőkre van szükség. Platón szerint a filozófusoknak kell vezetniük az államot ahhoz, hogy igazságos legyen. A platóni idealista filozófia szerint az igazságosság ugyanis örökkévaló eszme (idea) formájában létezik, és az igazságos, ami ebből az

ideából részesedik. A kozmosz részesedik belőle az isteni alkotás révén. Az államot pedig a filozófus tudja belőle részesíteni, aki a szemlélődő életmódot követve képes felemelkedni az igazságosság ideájának szemléléséig. Így a filozófus lelke a legigazságosabb, és ő tudja az államban a legtökéletesebben megvalósítani az igazságosságot.

Kérdések

Miért fontos kérdés, ki az állam vezetője Platón szerint?

Milyen analógia érvényesül az ideák világa, a kozmosz és az ideális állam között?

Miként válik alkalmassá a filozófus az állam vezetésére?

Milyen összefüggés van a politika és a nevelés között Platón szerint?

Miért fontos politikai szempontból meghatározni egy megvalósíthatatlan, de tökéletesen igazságos állam eszméjét?